

Beslutning om fotografering, filming og kringkasting i sak 16-111749ASD-BORG/02: Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet – Anders Behring Breivik

Norsk Redaktørforening og Norsk Presseforbund – heretter i fellesskap også kalt Pressen – har i felles brev 20. oktober 2016 til lagmannsretten tatt opp spørsmål om fotografering, filming og kringkasting. De oppsummerer slik:

Vi mener sterke argumenter taler for at den kommende ankesaken gjennomføres med maksimal grad av åpenhet. Det dreier seg om en sak som reiser viktige prinsipielle rettssikkerhets- og menneskerettighets spørsmål, knyttet til den mest dramatiske hendelsen i Norge i fredstid. Hvordan vi håndterer straffegjennomføringen til Norgeshistoriens verste drapsmann er åpenbart av stor allmenn interesse. Det skal derfor svært tungtveiende grunner til å begrense mediernes adgang til å dekke ankesaken journalistisk, også gjennom bruk av levende bilder.

Pressen viser til at det i sivile saker ikke foreligger noe forbud mot fotografering, filming eller kringkasting. Det vises i den forbindelse til LB-2009-79526, der det blant annet uttales at lovgivers intensjon neppe har vært at man med hjemmel i domstoloven § 133 første ledd om rettens verdighet skal kunne overprøve den avveining lovgiver har gjort med hensyn til mediernes dekning av rettssaker gjennom utforming av reglene om offentlighet og referatadgang.

Verken i lovteksten eller i forarbeidene er det gitt noen hjemmel for retten til å vurdere *hva* som formidles fra forhandlingene eller *hvordan* dette skjer. Det er den eventuelle påvirkningen av forhandlingene i sanntid som skal beskyttes.

Det forutsettes at retten gir tillatelse til å gjøre opptak for kringkasting fra innledningsforedrag og prosedyreinnlegg fra prosessfullmektigene. Også for vitneavhør av andre profesjonelle aktører må det samme gjelde. Det har formodningen mot seg at de skulle la seg påvirke, følelsesmessig eller på annen måte, av at forklaringene kringkastes. Det er usannsynlig at forhandlingens "orden og værdighet" påvirkes. I den sammenheng vises til at det uansett skal gjøres filmopptak for overføring til rettslokale i Oslo. Heller ikke "sikkerhetsmessige" hensyn taler mot at kringkasting tillates.

Dersom det likevel legges begrensninger på adgangen til å kringkaste vitneforklaringer, tar Pressen det for gitt at begrensningene ikke gjelder overfor vitner som selv ikke motsetter seg kringkasting.

Med hensyn til Breiviks partsforklaring, anføres at det ikke er sikkerhetsmessige grunner som kan tilsi innskrenkning i retten til kringkasting. Videre stiller Pressen seg spørrende til hvorvidt belastningen for de direkte berørte parter i den opprinnelige straffesaken ved selve kringkastingen er av en slik karakter at det begrunner en innskrenkning i hvordan saken dekkes journalistisk.

Anders Behring Breivik har ingen innsigelser mot at filming og fotografering tillates, og slutter seg til argumentasjonen som er framsatt fra Norsk Presseforbund og Norsk redaktørforening.

Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet har i hovedsak gjort gjeldende:

Oslo tingrett foretok en fornuftig og riktig avveining av motstridende hensyn av spørsmålene om fotografering, filming og kringkasting, og det vises til tingrettens beslutning 8. februar 2016, opprettholdt 8. mars. Tilsvarende opplegg bør følges for lagmannsretten.

Det rettslige utgangspunkt for å regulere fotografering og filmopptak mv i rettsmøter i sivile saker framgår av domstoloven § 133 første ledd. Det vises ellers til utkastet til ny domstolov § 16-6 andre ledd, som bestemmer at "*rettens tillatelse [til opptak] kan gis når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.*" Formuleringen er bygget på rapport fra arbeidsgruppen som Domstoladministrasjonen oppnevnte i 2009 for å vurdere delrevisjon av reglene om offentlighet i rettspleien. Av utredningen side 108 følger at de foreslåtte regler er antatt å videreføre dagens regler, med noen endringer som har til formål å klarlegge gjeldende rett.

Hensynet til sakens opplysning tilsier at tillatelse til direkteoverføring av vitneforklaringer til TV eller nettaviser osv. ikke gis. Direkteoverføring vil øke betraktelig presset på vitnene, med mulig konsekvens for kvaliteten på forklaringene og sakens opplysning.

Heller ikke bør det gis tillatelse til direkteoverføring av Breiviks partsforklaring. Det er grunn til å tro at Breivik ved direkteoverføring vil dreie sin forklaring fra soningsforholdene og over på tema som han ønsker å formidle til offentligheten. I tillegg er det vanskelig å se hvordan hans soningsregime, med særlig høyt sikkerhetsnivå, skal kunne ivaretas ved en slik direkteoverføring. Også hensynet til de pårørende fra 22. juli-hendelsene kommer inn, men staten er enig med presseorganene i at de pårørende selv har mulighet til å regulere sin eksponering.

I den grad det tillates filming av (deler av) forhandlingene, forutsettes dette gitt på vilkår. Herunder må kameraene være fastmontert for å unngå forstyrrelser, og partenes og prosessfullmektigenes notater ikke må filmes. Det bør også legges inn en forsinkelse, slik at direkteoverføring kan avbrytes ved behov.

Lagmannsretten bemerker:

Det rettslige utgangspunktet er at det er tillatt med fotografering, filmopptak og kringkasting (opptak for radio, fjernsyn eller internett) fra åpne rettsmøter i sivile saker. Rettens leder kan likevel nekte eller regulere adgangen til dette med hjemmel i domstoloven § 133, dersom opptak mv forstyrrer forhandlingene. Slik avgjørelse må også kunne treffes forut for

rettsmøtet, der det av praktiske grunner er behov for en avklaring på forhånd. Et slikt behov foreligger åpenbart i denne saken.

Lagmannsretten legger til grunn at domstolloven § 133 må forstås slik at det er adgang til å nekte fotografering, filmopptak mv både der det virker forstyrrende på forhandlingene ved at det for eksempel skapes uro i salen, og der opptak mv vil virke hemmende med henblikk på å få fullstendige forklaringer fra parter og vitner. Det vises for så vidt til Schei: Tvisteloven Kommentaarutgave (2. utgave) Bind I side 476 femte avsnitt.

Ankesaken reiser viktige spørsmål av stor allmenn interesse. Det vises for så vidt til Pressens bemerkninger om at saken reiser viktige rettssikkerhets- og menneskerettsspørsmål, og saken gjelder straffegjennomføringen til personen som er dømt for drapene på til sammen 77 personer på Utøya og i regjeringskvartalet 22. juli 2011. Også et stort antall personer ble skadet. Dette tilsier at det i størst mulig utstrekning bør være åpenhet og offentlighet rundt ankeforhandlingen. Likevel må lagmannsretten også ivareta andre tungtveiende hensyn.

Lagmannsretten finner at det bør tillates fotografering, filming og kringkasting av prosessfullmektigenes saksframstillinger (innledningsforedrag) og de avsluttende innleggene (prosedyrer og replikk/duplikk). Dette ble også tillatt under tingrettens behandling, og partene er enige om at det kan gjøres også for ankeinstansen.

Lagmannsretten er videre kommet til at vitneforklaringene ikke skal tillates kringkastet, idet dette vil virke forstyrrende på forhandlingene. Lagmannsretten viser til at vitnene er i en presset situasjon når de skal avgi forklaring i en så omtalt og spesiell sak som dette. Det er grunn til å tro at filming mv for tilgjengeliggjøring på blant annet nettaviser/fjernsyn vil øke presset på vitnene betydelig. Dette kan i så fall ha virkning på kvaliteten på vitneforklaringene og derved sakens opplysning. Lagmannsretten kan i en slik situasjon få et dårligere faktisk grunnlag enn ellers for sin dom i saken.

Lagmannsretten er enig med staten i at det i denne sammenheng ikke er riktig å skille mellom profesjonelle aktører og andre vitner i saken. I begge tilfelle er det fare for at opptak mv vil virke hemmende med henblikk på å få fullstendige forklaringer. Etter lagmannsrettens syn vil det heller ikke være avgjørende om det aktuelle vitnet eventuelt samtykker i opptak som nevnt.

Også kringkasting av Breiviks partsforklaring vil virke forstyrrende på forhandlingene, og tillates derfor ikke. Lagmannsretten er altså også på dette punkt kommet til samme løsning som for tingretten. Kringkasting av Breiviks partsforklaring vil blant annet kunne dreie hans forklaring vekk fra de sentrale temaene for saken. Dette kan redusere muligheten til å få en fullstendig forklaring fra Breivik om tvistetemaene i saken og samtidig virke forstyrrende på avviklingen av saken. Lagmannsretten er også enig med tingretten i at kringkasting av partsforklaringen må antas å ville virke forstyrrende både for rettens og advokatens håndtering av situasjonen. Endelig er lagmannsretten enig med staten i at en direkteoverføring

vanskelig kan ivareta Breiviks soningsregime med særlig høyt sikkerhetsnivå. Ett av temaene i saken er nettopp begrensingene i hans adgang til kommunikasjon fra fengselet.

Lagmannsretten tilføyer at ankeforhandlingen i gymsalen i Telemark fengsel, avdeling Skien - herunder Breiviks partsforklaring og vitneforklaringene - skal filmes av NRK og overføres for visning i rettssal i Borgarting lagmannsrett i Oslo. Denne rettssalen vil være åpen for offentligheten. En slik løsning er partene enige om, og ivaretar hensynet til offentlighetens tilgang. Den omstendighet at innholdet av Breiviks og vitnenes forklaring vil bli formidlet blant annet på denne måten, gjør etter lagmannsrettens syn ikke behovet for å begrense kringkastingsadgangen som fastsatt ovenfor mindre. Det vises blant annet til at en kringkasting/direkteoverføring i media vil innebære et langt sterkere press på de som forklarer seg.

For å sikre at ankeforhandlingen kan avvikles uten unødige forstyrrelser, fastsettes at bare NRK og NTB filmer forhandlingene. Det er gjort avtale om det. NRK og NTB forplikter seg til å stille materialet til disposisjon for øvrige interesserte medieorganer.

Kameraene må være fastmontert eller fast plassert, og det forutsettes at filmingen utføres på en hensynsfull måte for parter og aktører. Rettens, prosessfullmektigenes/de rettslige medhjelperes og partenes notater må ikke filmes eller fotograferes. Lagmannsretten forutsetter også at det legges inn en forsinkelse, slik at direkteoverføring kan avbrytes dersom det blir behov for det.

Under de deler av forhandlingene som er tillatt kringkastet, er det også tillatt med fotografering. Pressen må her etablere en poolordning, slik at antall fotografer begrenses for å unngå unødige forstyrrelser.

Beslutningen er enstemmig.

8. desember 2016

Øystein Hermansen

Jørgen F. Brunsvig

Kjersti Buun Nygaard

Dokument i samsvar med undertegnet original
Signert elektronisk – Terje Jørgensen